

DUMITRU LOȘONȚI
(Cluj-Napoca)

**VASILE CUTCAN, CORRESPONDENT
AL MUZEULUI LIMBII ROMÂNE.
SOARTA UNUI GLOSAR
(II)**

CÂLȚĂÎ, CÂLȚĂÎT, MACIOTĂ. *Câlțăit* „certat” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) apare în Coman Gl (în forma greșită) *câlțăit* „certat”.

Provine din participiul lui *a câlțai* [= *a câlțâi*] ‘a certa, a bate’ (III, IV), sens figurat, cunoscut de dicționare.

Vasile Cutcan a comunicat și sensul de ‘a îndepărta cu dinții o parte din materialul caierului (păcișale, câlți, buci), pentru ca firul tors să fie uniform, fără părți mai îngroșate’: „Când iese [la tors] prea gros din caier, atunci se ajută cu dinții, prinzând fuiorul, urzeala, câlții sau bucii și sloboade cât trebuie de subțire. Acestui lucru i se zice câlțăit. Ex. Câlțăiește bine șirul, nu face maciotă! (*maciotă* = cap de vrabie, nod, ciot, bulz etc.)”.

„Nu e lipsă de câlțăit numai la părțile mai dure, care s-au extras din fuior prin hecelă și perie” (Bonț CJ: CHEST. III 102/262).

DÂRVĂLÍ, GREBLÓI. Aceste cuvinte nu sunt definite de corespondent. Se întâlnesc în relatarea: „După aceea se culeg paiele [rezultate din îmblătirea cânepii de iarnă] cu furca sau se dârvălesc cu grebloiul” (Bonț CJ: CHEST. III 9/262).

A dârvăli are sensul, neatestat de DLR, de „a strânge laolaltă” I, „a strânge grămadă” II.

Greblói e un derivat, necunoscut de dicționare, de la *greblă*, cu suf. -oi.

DESFOCĂ, DEVUCĂ, DEVUCĂT. *A se desfoca* ‘(despre tencuiala sau varul de pe pereți) a se coși, a se desprinde’ este o variantă, comunicată din Bonț CJ („[Când tencuiala sau varul de pe casă se umflă și începe să cadă, se zice că] se cojește, se bursucă, se desfoacă, se umflă”: CHEST. II 388/345), absentă nejustificat din DLR, a lui *a se dezvoca*.

Tot nejustificat mai lipsesc din DLR varianta *a se devuca* ‘a lua dimensiuni neobișnuite (când e vorba de ființe), a se întinde (pielea încălțămintelor)’ și adjectivul *devucat* ‘diform, gras, mîncăcios’ (provenit din participiul acesteia), care există în Pașca Gl din Criștior HD.

DEDEȚĂ, DEOLĂȚĂ. Cuvântul *dedeță* „floare, dădățel” (Bonț CHEST. II 489/345) apare în Coman Gl metamorfozat în forma *deolăță*. E adevărat că Vasile Cutcan face de multe ori litera *d* lăsând spațiu între partea rotundă (ce dă impresia unui *o*) și bara verticală. Aceasta însă nu poate fi interpretată ca *l*, literă pe care corespondentul o face cât se poate de clar. În plus, sedila lui *ț* e foarte mare, imposibil să nu fie văzută. Din Coman Gl, *deolăță* a ajuns în MDA și DLR, dicționare în care i s-a fabricat pl. *deolăte*. Este lăsat, bineînțeles, cu etimologia necunoscută.

Se va elimina din dicționarele viitoare.

De la informatorii I–III am notat forma *dédiță* [d’êd’iță]. Cea comunicată de corespondent, *dedeță*, este o variantă, necunoscută de DLR, a lui *dédiță*.

DIDI „năuc, uituc” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e reținut de Pașca Gl și, de aici, dat în MDA și DLR cu etimologia necunoscută.

Informatorii nu-l cunosc.

DILÍ, DILÍE, DIRLÍ, DIRLÍE, DIRLÍU. *Dilie* „nume de ocară la femei guralive” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) a fost inserat în Pașca Gl ca s. f. și glosat ‘nume de ocară dat femeilor vorbărețe’.

De aici găsim în MDA *dilíe* ‘femeie vorbăreță’. După mențiunea că etimologia e nesigură, cuvântul e raportat la *dilíu* [= *delíu*], care are și sensul ‘nebun’.

Formularea „nume de ocară” e folosită de V. Cutcan când se referă la porecle.

Informatorii ne-au precizat: „*Dilia* o fost vecină cu Cutcanu” I, „*Dilie* o ciufulea [= porecleau]. O fost de-o seamă cu Cutcanu. O chema Lucreția” II.

Adjectivul *dilíu*, *dilíe* este curent în grai: „*îi dilíe* înseamnă că nu-i chiar cu tătul [= totul] acasă [= nu-i chiar întreagă la minte]” III, „*îi dilíu* = *îi* dus cu pluta” [*]. Am înregistrat și varianta *dirliu* VI, rezultată prin „despicarea” lui *-l-* în *-lr-*.

Așadar, *dilíe* ‘femeie vorbăreată’ se va elimina din dicționare.

În grai se folosește și verbul *a se dili* 1. ‘a se îmbăta’; 2. ‘a înnebuni’, existent în DLR doar cu cel de al II-lea sens (folosit argotic) și fără atestări. „*Îi dilit de cap* = ori *îi* beat, ori *îi* bolund [= nebun]” I.

Are și varianta *a se dirli* („ala s-o dirlit, *îi* dirliu de cap = care vorovește fără el” VI).

DOÁBILĂ. Forma *doábilă* (scrisă literalizat *doabd'ilă*) „femeie mare și proastă” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345), preluată de Coman GI și considerată de MDA și DA variantă a lui *dabilă*², circulă și acum în Bonț (V), alături de *dábilă* (IV).

DÓCĂ. Glosarea „prostire, năroadă, stupidă”, dată de Vasile Cutcan acestui cuvânt (CHEST. II 489/345), e modificată de Pașca GI în „prostie, tragere pe sfoară, chiul”.

Nu a fost reținut (și) în MDA, DLR.

Ca în alte cazuri, avem de-a face cu un substantiv propriu, nume de persoană, comunicat drept substantiv comun, definit prin defectele persoanei respective. „O-o chemat *Dochiță* și i-o zis *Docă*. O venit din Sic” I, „*Docă* o fost nume de femeie. O-am apucat, eram copil” IV. *Docă*, hipocoristic de la *Eudochia*, a existat și în Bonțida CJ, Răscruți CJ, Ocna Șugatag MM (*Doca lui Cute*: comunicat Adelina Mihali), Țara Lăpușului MM etc. Derivatul *Docuța* e înregistrat în Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, București, Editura Enciclopedică Română, 1975, p. 131.

DÓDĂ „mână de copil mic” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e preluat de Pașca Gl. *Dodă* ‘(familiar) mână’ se găsește, din Sanislău SM, în LRg I 8. L-am semnalat și noi când am explicat porecla *Doda* de la „*dodă* = mână, în graiul copiilor” (D. Loșonți, *Sistemul popular de denotație personală din Bonțida (Jud. Cluj)*, în CL, XIV, 1969, nr. 1, p. 120).

Cunosându-l „din graiurile de pe valea inferioară a Târnavelor, unde circulă în limbajul copiilor”, Vasile Frățilă (*Etimologii. Istoria unor cuvinte*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000, p. 43), „pentru etimologie”, îl compară cu alb. *dorë* ‘mână’ și cu derivatul *docë* ‘mănuță’, afirmând: „cuvântul românesc a luat naștere prin reduplicarea primei silabe: *do* > *dodo*, apoi *dodă*, prin încadrarea la declinarea I, atras probabil și de *mână*” (p. 44), fără să poată preciza cum, când și unde ar fi putut lua românii transilvăneni prima silabă a cuvintelor albaneze pentru ca s-o poată reduplica.

Lipsește nejustificat din DLR.

DOG este definit „acoperământ din lemn la toc” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345). Neînțelegând că în localitate *dog* înseamnă ‘scândură rotundă, pătrată sau dreptunghiulară, pe care se răstoarnă mămăliga, se taie carnea, zarzavaturile, se întinde aluatul sau cu care se acoperă, ca un capac, vasele, putina etc. [= cârpător, fund]’, și *toc*, ‘putină în care se păstrează brânza pentru iarnă, bărbântă’, Pașca Gl definește cuvântul *dog* total greșit ‘acoperișul de la tocul în care se țin creioanele’.

Nu a fost reținut în MDA. Este un singular nou, refăcut după *doáge*, pl. lui *doágă* (Todoran GV 67).

Pentru răspândirea lui *dog* în Transilvania, vezi ALRR–Trans. III h. 345, iar pentru cea a lui *toc*, vezi *ibid.* h. 395.

DOGÍT „stricat la minte, un vas” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e dat de Coman Gl corect, ca sens figurat, cu completarea „îi lipsește o doagă, e scrintit la cap, ‘îcnit’ ”.

Ne-a fost glosat „stricat de cap” II, „bolundatic, cu o doagă sărită de la cap” IV.

Lipsește nejustificat din (MDA și) DLR.

DOGORÍT. Glosarea „supărat, rușinat” dată de V. Cutcan acestui adjectiv (vezi CHEST. II 489/345) apare în Pașca Gl modificată „supărat, plictisit”.

E vorba de un sens figurat, absent nejustificat din DLR, folosit și acum de localnici. „*Dogorât* înseamnă supărat, blăznit” IV.

DOMNÍE, A-ȘI DOMNI BOÁLA. Sensul „boală, zăcere” dat de Vasile Cutcan cuvântului *domnie* (Bonț CJ: CHEST. II 489/345), reținut în Coman Gl ca figurat, este de neînțeles.

Din explicațiile informatorilor rezultă că trebuia definit ‘odihnă în timpul bolii’. „Când ești bolnav și hodinești, zici: îi domnie cu tine” I.

În grai, verbul *a domni* se folosește cu sensul ‘a nu lucra în timpul bolii’. „Ești bolnav, da’ o domnești boala, o hodinești” IV. „Dacă nu-i așa bolnav, el o domnește boala, să hodinește, nu lucră” V. „Dacă numai ceva îl doare, ala nu mai face nimic, își domnește boala” VI.

DRĂSCĂLÍ ‘a rade iarba cu sapa’ („drăscălește = rade iarba cu sapa’: CHEST. II 489/345) e dat în Pașca Gl greșit *a drășcăli* ‘idem’, de unde îl găsim în MDA și DLR cu definiția modificată în ‘a reteza [sic!] iarba cu sapa’ și etimologia necunoscută.

A drăscăli e curent și în alte localități din zonă: Bonțida CJ, Iclozel CJ etc.

DRENGÓS „leneș, molatic” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e preluat de Pașca Gl și, de aici, de DLR, care nu-i poate lămuri etimologia.

E un derivat, cu suf. -os, de la *drâng* ‘apelativ pentru un om leneș’, existent în Viciu Gl din Săliște SB: „**drâng** se zice la omul leneș: «mișcă-te de aici, *drângule!*»”.

În DLR figurează acest cuvânt numai din Sibiel SB (vezi LRg II 59), cu sensurile 1. ‘vârtos’; 2. ‘greu’ și etimologia necunoscută. O variantă a lui este *dringhi* ‘greoi, lenos’ comunicată din Suciul de Sus MM: „*dringhiu*, «ce mai *dringhiu* de om» = greoiu, leneos” (Viciu Gl), absentă nejustificat din DLR.

Cu titlu de curiozitate, menționăm că aceasta e dată în MDA ca substantiv masculin însemnând ‘om leneș’, cu pluralul (bineînțeles, fabricat în redacție) *drínghii* [sic!!!] și explicată din „*drâng* + *-iu*” [sic!!!].

DRUGĂLEĂȚĂ „fus mare pentru lână” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) a fost reținut de Pașca Gl, care îl explică, cu probabilitate, „printr-o disimilare din *drugineață*”.

CADE nu acceptă această ipoteză, lăsând cuvântul fără explicație etimologică.

Elena Carabulea *Interfixul* 121 consideră că cu sufixul „-ăleț (-aleț, -ăleață)” nu s-au format numai „a) diminutive (adjectivale, aproximarea însușirii): I *drăgăleț*; II *fundăleț*, *jugăleț*, *tontaleț*”, ci și b) numele unui „obiect care prezintă o trăsătură asemănătoare cu baza: II *drugăleață*”.

Această explicație a fost acceptată de MDA și DLR.

După părerea noastră, nu există substantive derivate cu suf. *-ăleață*, fem. lui *-ăleț*.

Drugăleață este un derivat, cu suf. *-eață*, de la verbul *a drugăli* (< *drugă* + *-ăli*), după cum *păleață* ‘par, prăjină (lungă și subțire) sau nuia, cu întrebuițări diverse’ e un derivat, bine explicat în MDA, DLR, de la *a păli*, cu suf. *-eață*.

DRŪLĂ. Sensul „femeie nebunatică”, dat de V. Cutcan cuvântului *drulă*, e modificat de Pașca Gl în ‘femeie depravată’.

De aici apare în MDA, unde e lăsat cu etimologia necunoscută, și în DLR, unde e comparat cu *trulă*¹, care are și sensul ‘persoană zăpăcită, țicnită’.

Glosarea lui V. Cutcan este exactă. „Tu *drulă* bolundă, unde-ai fost?” I, „*Drulă* înseamnă nebunatică, on pic [= puțin] zăpăcită și în sensul bun al cuvântului” [*].

Pare, într-adevăr, o variantă, rezultată prin sonorizarea lui *t*, a lui *trulă*¹ < germ. *Troll*.

DŪDURĂ, DURDŪRĂ. *Dudură* „femeie sprăhuetă [= sprăhuiată], nebunatică” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) apare în Pașca Gl *dūdură* ‘femeie neastâmpărată’.

MDA preia, între ghilimele, definiția din Pașca Gl, îi fabrică pl. *dú dure* și lasă cuvântul cu etimologia necunoscută. DLR, care nu are alte atestări, îl compară cu sb. *dodola* [1. ‘(folc.) paparudă’; 2. ‘(fig.) paparudă, femeie îmbrăcată ridicol’].

Forma culeasă de noi e *durdură* I, II, IV, VI. „*fi durdura* = îi aspră să facă ceva, se forțează” I, „*Ce durdura-i femeia asta!* zici când îi mai bolundă, nebunatică” II, „Când te-o luat o durere de măsele dintr-o dată, zici: *așa m-o luat* [o durere] *ca o durdura*” VI.

Se pare că în acest din urmă exemplu este vorba de *durdura* = *durdulă, durdulă, durdură* ‘ploaie torențială, de scurtă durată, cu multe tunete și trăsnete’ (vezi DLR; Dumitru Loșonți, *Cuvinte provenite de la onomatopee* (II), în CSP V 122). Folosit cu valoare adjectivală, sensul inițial a putut fi ‘iute, repede, repezit’.

DUFLĂLÍ, DUFLĂLÍTĂ, *STABLONÍ, STABLONÍTĂ. Casele din Bonț erau cu „câte două soiuri de streșină: una deschisă sau spânzurată, alta podită, stablonită, duflălită, astupată etc.” (CHEST. II 244/345).

Adjectivul *duflălit*, -ă lipsește nejustificat din DLR, după cum tot așa lipsește și verbul *a duflăli* ‘a căptuși’ (Câmp BH, Izbuș BH: Teaha CN 222), din al cărui participiu provine adjectivul.

După cum a arătat Tamás E (s.v. *duflă*), *a duflăli* este împrumutat din ung. **duflal*.

Stablonít, -ă este un adj. (absent și el nemotivat din DLR) provenit din participiul lui **a stabloni* ‘(despre o casă) a o face cu ștablon’, un derivat, cu suf. verbal -i, de la *stablon*, variantă a lui *ștablon* ‘(Trans. și prin Bucov.) prelungire a podului unei case pe capetele ieșite în afară ale grinzilor’ (DLR).

DUGĂLÍ. Verbul *a dugăli* înseamnă ‘a repara, a îngroșa, a completa porțiunile din acoperiș unde trestia s-a degradat, existând pericolul să plouă în pod’. „O dugălea casa. Trestia, tăiată cam la 0,5–1 m, o băga cu mâna, apoi o bătea cu maiul să intre în acoperiș” IV (Bonț).

Nu e cunoscut de DLR. S-a format, cu suf. -ăli, din ung. *dug* ‘a băga, a vâri, a introduce’.

DUNGĂLITURĂ ‘partea şind(r)ilelor care rezultă în urma operaţiei de dungălire’ nu se găseşte în DLR. A fost comunicat din Bonţ CJ: „Despre şindilitura care nemereşte rău dungălitura cu ghinul [...] se zice că-i hrebănată” (CHEST. II 236/345).

E derivat, cu suf. *-(i)tură*, de la *a dungăli*.

DUPUŞĂT, -Ă. Am observat acest adjectiv în Bonţ CJ: „Lâna îi dupuşată [dupuşetă], îi tă [= tot] dupuri” IV.

A rezultat, prin asimilarea *u-o > u-u*, din **dupoşăt*, participiul verbului **a se dupoşa*, un derivat de la adj. *dupos*.

FASÔLE VÉRDE. Răspunsul „*fasole* = fată palidă, contrazicere” (Bonţ CJ: CHEST. II 489/345) e modificat în Coman Gl în „*fasole* ‘(fig.) fată palidă; contrazicere’. Nu a fost inserat în MDA.

Niciun informator n-a putut explica ce-a vrut să comunice Vasile Cutcan prin glosarea „*fasole* = fată palidă”. Să se fi referit la fata (faţa?) palidă, galbenă precum soiul de fasole cu păstăi galbene-alburii?

Altfel stau însă lucrurile cu „*fasole* = contrazicere”. În compusul *fasole verde* se foloseşte atât la Bonţ, cât şi în alte localităţi din zonă, printre care şi Bonţida, localitatea noastră natală, pentru a contrazice pe cineva, având valoarea adverbului de negaţie *nu*. Cf. şi proverbul „*Nu ți-e fasolea fiartă!* = te-nșeli, n-ai nimerit-o” (DA).

Pe baza acestui proverb, putem concluziona că *verde* din *fasole verde* înseamnă ‘care nu este fiartă, deci care nu este bună de mâncat’, ‘(fig.) care nu e de acceptat, care e de refuzat’.

FĂȚOȘ, -Ă. Acest adjectiv, comunicat din Bonţ CJ („Dacă [jirebiile opărite o dată] nu sunt destul de fătoșe (albe), se mai fierb și a doua oară până ce se fac galbene alburii”: CHEST. III 114/262), este un derivat de la *făță* cu suf. *-oș*.

Nu se găseşte în DA, MDA.

FĂȘCĂ ‘colivie’ figurează în Pașca Gl, din Bonţ CJ. Nu știm din ce sursă l-a luat Șt. Pașca, pentru că în CHEST. II 489/345 nu îl găsim.

Pe baza acestei atestări, în MDA s-a lucrat (articolul) *fășcă*² ‘colivie’, rămas cu etimologia necunoscută. Redactorii dicționarului au inventat forma de plural *fășce* [sic!!!].

În Pașca Gl, ‘colivie’ este o greșeală (de fișare sau de tipar) în loc de ‘colilie’, astfel încât *fășcă*² se va elimina din dicționar.

Fășca „e on fel de iarbă subțire, se taie rău” I, „îi subțirică, înaltă, albă” II, „are fire subțiri, lungi, uscate” III, „îi iarbă firoasă [șirósă], se taie rău” IV (Bonț), „e un fel de iarbă lungă, care se taie greu la cosit” (Bonțida CJ: Loșonți GB 59), „crește mare și înflorește alb; se taie foarte rău; ni[ci] n-o prea mănă animalele” (Cesari, sat desființat în 1968, înglobat la satul Sântioana CJ) etc.

Nu are formă de plural. *Fășcă* „soi de iarbă înaltă și subțire care **fășăie** când o bate vântul sau se trece prin ea” (Mocanu GRA) este un derivat regresiv de la *a fășcăi* = *a fășcăi*.

FIFIRÍCĂ, FIFIRITĂ. Forma *fifirită*, comunicată din Bonț CJ („cânepa din marginea cânepiștii rămasă mai mică, unii o numesc «zuc», alții îi zic «fifirită»”: CHEST. III 13/262), este o greșeală a corespondentului în loc de *fifirică* ‘mică’ III, IV.

Adjectivul, necunoscut de dicționare, provine din *firfiric* 1. ‘monedă mică de argint ieșită din uz, a cărei valoare a variat în timp și spațiu’; 2. (p. e x t.) epitet dat unui om slăbuț, mic și afurisit’ (cf. DA, MDA), prin disimilarea totală a primului *r*. Cf. varianta *fifirig* ‘filer’ (DA).

FILONG (pl. *filonguri*) ‘perdea’ (Bonț. „Se pun perdele și rolete. Țărancele le numesc: firhonguri, filonguri, perdele și dosuri”: CHEST. II 192/345) nu figurează în dicționare.

Este unul din multiplele reflexe transilvănene ale ungurescului *firhang* ‘idem’, folosit și acum de unele persoane din localitate (II) sau din zonă (vezi ALRR–Trans. III h. 313).

FLEȘCĂ „ceva plin de noroi” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) nu a fost reținut nici de Pașca Gl, nici de Coman Gl.

Flêșcă „țina cu omăt, cu ploaie” I este o variantă, necunoscută de dicționare, a lui *fleășcă* ‘fleşcărie’.

FLEANDURĂ. În loc de sensurile ‘femeie [rea], haină rea’, comunicate de V. Cutcan (din Bonț CJ: CHEST. II 489/345), în Pașca Gl se găsește ‘lovitură cu dosul palmei’, care a fost reținut în MDA.

Se pare că sensul acesta trebuia să-l înlocuiască pe cel de ‘palmă, lovire’, dat de V. Cutcan la cuvântul *flišcă*, care e al patrulea sub *fleandură*.

Nu e singurul caz când în Pașca Gl găsim la forma unui cuvânt sensul altuia aflat (scris) în apropiere. Vezi *berbelev*.

FLEOȘTEMÓC, FLOMOȘTOÁCĂ, FLOMOȘTÓC, FLOȘ-MONTÓC, FLOȘTIMÓC, FLOȘTOMÓC, FOȘTOMÓG, FOȘ-TOMOGÍ. *Flomoștoc* ‘cocoloș, grămadă’ (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) a fost inserat în Pașca Gl, de unde a ajuns în MDA, care nu i-a putut stabili etimologia. Forma aceasta a fost comunicată de corespondent și câțiva ani mai târziu: ‘Lâna tunsă [de pe oaie] se împătură în formă de ghem făcând din ea un flomoștoc’ (CHEST. V 159/11 [fost 117]).

Învățătorul Cutcan cunoștea și forma verbală *a foștomogi* ‘a strânge grămadă’ (‘Lâna tunsă se foștomogeste [scris *foștomogeste*, cu *ĝ > j*, normă fonetică în subdialectul crișean] (se împătură neregulat) și se pune bine’: CHEST. III 56/262), probabil din Sălaj, de unde mai este atestată, alături de baza *foștomóg* (pl. *foștomoáge*), de Mocanu GRA.

În Bonț, am întâlnit și *flomoștoacă* I (formă feminină refăcută după *flomoștoáce*, pl. lui *flomoștóc*), *flomoștóc* ‘pământ’ IV, *floș-montóc* ‘ghemotoc’ III.

Din Marga CS, este semnalată forma *floștomóc* (pl. *floștomócuri*) ‘zdrențe adunate ghemotoc’ (Jompan, Mihuț GM), iar din Valea Copcii MH, *fleoștemóc* ‘mățăuz’ și *floștiomóc* ‘cârpă de șters podeaua sau vasele din bucătărie’ (Copcea DR).

Folmotóc ‘ghemotoc, legătură, lucru strâns ca un ghem, dar neregulat’, ‘(prin apropiere de *foloștiuc* și cu înțelesul de) pământ cu care se ung căruțele’, *foștomóc* ‘șomoiag, sucitură de paie; legătură, mănunchi’, *foșmotóc* ‘mototol’, *foșmotoacă* ‘mototol, ghem’ sunt forme lucrate în DA s.v. *folomóc*, care e considerat ‘formațiune spontană (cf. *fălmătuc*) cu înțelesul vag de: golomoz, mototol,

ghemuit. S p e c. materii moi (lână, cârpe etc.) strânse mototol, formând ca un ghem’.

În MDA, *foștomóc* (*foșmotóc*, *foșmotoácă*) ‘ghemotoc, șomoiaș de paie, mănunchi’ e lăsat cu etimologia necunoscută.

FLOȘCOTÎNĂ ‘femeie mincinoasă’ (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e definit de Pașca Gl ‘femeie căreia-i plac vorbele, intriga’. De aici îl găsim în MDA, definit ‘femeie vorbăreată și intrigantă’, fără explicație etimologică.

A rezultat, prin asimilarea *e-o > o-o*, din **fleșcotină*, un derivat, cu suf. *-otină*, de la *fleășcă*, cuvânt definit (de același corespondent, Vasile Cutcan) incomplet „gură, noroi, femeie” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345). Șt. Pașca Gl și-a dat seama că e vorba de „gură, în sens injurios”.

Floșcotină ne-a fost glosat „femeie care umblă numa în povești, în minciuni și nu-și face treburile ei” IV.

FLUIERÁTIC. Am observat acest adj. în Bonț, cu sensul ‘rău de gură’ („Ala îi fluieratic de gură” VI).

A rezultat, prin substituirea suf. *-os* cu *-atic*, din *fluierós* ‘idem’ (Năsal, sat apropiat de Bonț), despre care vezi, mai pe larg, Loșonți CIE 87).

FUGĂR. La întrebările: „Se pun pe podeaua casei scoarțe sau țesături? În care camere se pun?”, Vasile Cutcan a răspuns: „Se pun în camerele de sărbători. Acestea se numesc tapete, fugare și țeale” (CHEST. II 206/345).

Acest răspuns arată că, din neatenție, corespondentul nu s-a gândit la ceea ce se pune pe podea, ci la cu ce-și înfrumusețau oamenii camerele de sărbători.

Fugarul denumește un obiect acum dispărut din localitate. „Era ca on prosop de lat, țesut sau cusut, cu franjuri la capete. Se pune diagonal pe masă” III, „era tă [= tot] ca ștergarul. Se pune peste fața mesii ca on fel de nelcoșag [= lux, eleganță, înfrumusețare]. Era din pânză” IV, „Noi am avut fugar pus pe masă” (comunicat Rodica Bun).

Fugár (pl. *fugáre*) nu este cunoscut de dicționare.

FRIGE BORȘ „duce lipsă” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e dat de Pașca Gl cu mențiunea că e un idiotism. Nu se găsește în MDA.

Frige borș IV, V sau *frige borș pe mălăi* I „se zicea” I ori „se zice” IV, V unui om „care era în stare [economică] slabă, n-avea ce-i trebuia și mânca borș cu mălăi” I „amărât, sărac, on frige borș” IV, „sărac” V.

Frige borș este, așadar, un epitet depreciativ dat unei persoane nevoiașе, sărace.

Propoziția *Frige-ți borșul* III se folosește uneori ca insultă când se ceartă două femei.

GLUMĂCI (pl. *glumáci*) ‘glumeț’ II (Bonț CJ) este un adjectiv necunoscut în dicționare.

Este derivat, cu suf. *-aci*, de la *a glumi*.

GOBÍCĂ. *Gobici* „ciuline, ghindă prefăcută” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e dat întocmai în Coman Gl. De aici s-a redactat greșit în MDA „*gobici* ‘ciuline (*Carduus nutans*)’ ”.

Nu știm la ce se referă glosarea „ciuline”, cuvântul nefiind cunoscut de informatori. În Crișana este atestat ca nume al cartofului (vezi NALR–Criș. III h. 575/201).

Gobíca „e rotundă, ca alunele; se face pe stejar” II, „le zice *gobíci* că-s rotunde ghindele alea” III. Cuvântul (cu pl. *gobíce, gobíci*) se folosește și în alte sate din zonă (Bonțida, Iclozel, Năsal etc.).

Este vorba de gale (sg. gală), umflăturile lemnoase rotunde, de mărimea unei nuci, care se formează pe stejari, dar și pe alți arbori sau pe arbuști.

Paul Hac, directorul Parcului Natural „Lunca Mureșului” Arad, într-un material publicat pe internet afirmă că localnicii din satele apropiate de orașul Ineu le numesc *cobii*.

Gobíca ar putea proveni din **cobíca*, un diminutiv de la *cobie*, cu suf. *-ică*. Pentru *c/g*, cf. *călbează/gălbează, cujbă/gujbă, cobaie* ‘găină, orătanie’/*gobaie* etc.

GRÁPĂ. Petre Coman Gl și-a dat seama că sensul *grapă* „femeie mare, negreblată” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) este unul figurat și a menționat acest lucru. Dar a greșit glosând „negreblată = nepieptănată”

în loc de „proastă, netoată”, cum a comunicat corespondentul (vezi infra s.v. *negreblat*), sens întâlnit și la informatorii noștri.

Glosarea din Coman Gl este modificată de MDA în „femeie grasă și nepieptănată”.

Este vorba de un epitet depreciativ dat unei femei mari și proaste. „Femeia aia mare îi ca o grapă [= proastă]” I, „La femeie îi mai poți zice: o grapă de muier, acolo în treaba ei” III.

GRĂSOÁCĂ (pl. *grăsoáce*) ‘(despre o fată, femeie etc.) foarte grasă’ VI (Bonț) nu figurează în dicționare.

Este un derivat, cu suf. -oc, -oacă, de la *gras*, -ă.

GROȘTIORÎT ‘(despre laptele prins) de pe care s-a luat smântâna; smântânit’, comunicat din Bonț CJ („Oalele groștiorite se pun într-un hârgău mai mare să se scoacă”: CHEST. V 87/11 [fost 117]), provine din participiul verbului *a groștiori* [= *a grosciori*] ‘a smântâni’.

GROȘTIORÓS. „Vacile cu lapte dădeau după aceste hâlbe [făcute cu pogăci rezultate de la stoarcerea uleiului din sămânța de cânepă] lapte bun și mult și groștioros (smântânos)” (Bonț CJ: CHEST. III 51/262).

„La laptele care-i bun i se zice [lapte] groștioros” II.

Nu se găsește în dicționare.

E derivat, cu suf. -os, de la *groștior* [= *groscior*] ‘smântână’.

GUDURĂ „femeie gurălivă” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) apare în Pașca Gl *gudură* ‘femeie lingușitoare’, „derivat din *gudura*”. Informatorii nu cunosc cuvântul.

HAMPĂ „greșeală” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) apare definit în Pașca Gl „boacăină, eroare”.

Informatorii nu-l cunosc.

HANDRABŪLĂ, HANDRABUTE, HANDROBUTE. *Handrabute* „femeie proastă” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) devine în Pașca Gl *handrobute*. Nu e reținut în dicționare.

Informatorii nu cunosc acest cuvânt, ci unul asemănător, *handrabulă*, definit: „curvă” III, „(în sintagma: *o handrabulă de muiere*) femeie care nu-i luată în seamă, în considerare; femeie în treaba ei, nesămălită [= nechibzuită, nesocotită, nesăbuită, ușuratică]” IV, „muiere de lume” V „umblă handrabulă, umblă brambura” I. Cf. *a umbla handrălau* = a umbla încioace și încolo fără rost, *a umbla handralela* = a umbla fără țință (MDA).

HAMPĂU, HĂMPLĂU. *Hampău* „om mare, înalt” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) este glosat în Pașca Gl „om mare, namilă”.

Forma este autentică. Am observat-o la VI. La I, II, V am înregistrat forma *hamplău* (pl. *hamplăi*), atestată și în Vâlcele CJ (vezi Todoran GV 72).

Acestea sunt variante, necunoscute de dicționare, ale lui *hăplău*, bine derivat în DA și MDA de la *haple* + suf. -ău.

Tot variantă este și *hămplău* ‘poreclă dată unui om foarte dezvoltat (fizic)’, comparat în MDA, după mențiunea că etimologia este nesigură, cu *haplău*, formă care nu există în acest dicționar (posibilă greșeală în loc de *hăplău*).

HARAPĂU „clește de tras cuie” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e preluat de Pașca Gl și explicat corect din magh. *harapó* ‘idem’. Nu e cunoscut de DA, MDA.

În Coman Gl există *hărăpană* ‘idem’, care nu e de genul feminin, cum indică autorul, ci o greșeală făcută de el la fișarea materialului. În sursa indicată (R. I. 1. = Rusu I. din Firminiș SJ = CHEST. II 489/357) este clar scris „*hărăpauă* = clește”, care e pl. lui *hărăpău* = *harapău*, cuvântul fiind folosit (inclusiv de familia noastră) mai ales la plural.

Forma (greșită) *hărăpană* din Coman Gl e reținută în MDA, unde i se fabrică pluralul *hărăpane* și se dă indicația că este un substantiv neutru.

Harapăuăle (*hărăpăuăle* sunt clește mai mari (de tras cuie sau de foc). Cuvântul este răspândit în Transilvania și Crișana (vezi Tamás E și chestiunile 1747, 2526 din ALRR–Trans. și NALR–Criș.).

HĂMĂÎ, HĂMĂLÎ. Verbul *a hămăi* ‘a da din cap ori din mâini’ (Bonț. „hămăește = da din cap ori mânuri”: CHEST. II 489/345) nu este reținut nici de Pașca Gl, nici de Coman Gl. Nu se găsește nici în dicționare.

Ar putea fi o variantă, rezultată prin metateză, a lui *a măhăi* ‘(învechit) a face semne (cu mâna), a vorbi prin semne’ (DLR).

A hămălui ‘(despre cai) a mișca din cap în jos și în sus pentru a se apăra de muște’ (Prahase GBN) se poate explica prin substituirea lui *-i* cu *-lui*.

HĂZNĂȘ „cu folos” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) n-a fost reținut nici de Pașca Gl, nici de Coman Gl. Nu se găsește în dicționarele de până acum. „Ai câștigat ceva, ți-o rămas ceva, ești hăznăș” I. „Îi hăznăș dacă i-o lăsat avere” III. „Îs hăznăș după lucrarea pe care o-am făcut” IV.

Provine, ca și *hasnăș* ‘folositor’ (vezi DA), din magh. *hasznos* ‘idem’.

HÂRGĂUĂȘ ‘vas de lut’, comunicat din Bonț („Deasupra se alege grăsimea laptelui, care se culege cu lingura și se pune într-un hârgău sau hârgăuaș”: CHEST. V, 87/11 [fost 117]), este un derivat, necunoscut de dicționare, de la *hârgău* ‘idem’ (*ibid.* 135, 148/11 [fost 117]), cu suf. *-aș*. Tot *hârgău* se numește aici și vasul de lut cu găuri, cu care se strecoară chiselița din care se obține apoi magiunul (după cum ne informează I–III).

HOD. Definiția (e adevărat, cam vagă) „semn, opreliște”, dată de Vasile Cutcan lui *hod*, este modificată (bineînțeles, nepermis) de Pașca Gl în „ciuhă, semn de opreliște în holdă”.

Informatorii (II–IV, VI) nu cunosc cuvântul. Pentru ‘semnul de opreliște care se pune în holdă sau în țelină’, se întrebuințează (ca în toată zona) *ciuhă*.

Este foarte posibil ca învățătorul Cutcan să se fi referit la *hod*², cuvânt cunoscut de MDA cu sensurile: 1. ‘(reg.) lemn pus de țărani la ușă drept semn că nu e nimeni acasă’; 2. ‘fiecare dintre lemnele

transversale de la loitra carului'; 3. 'fiecare dintre cele 12 lemne transversale care se aşază pe două prăjini lungi pentru transportarea fânului cu sania'; 4. 'fiecare dintre lemnele care unesc două câte două furcile colibei păstorilor'; 5. 'horn' [sens suspect] şi lăsat cu etimologia necunoscută.

Cf. *hlud* 1. 'par'; 2. '(spec.) fiecare dintre lemnele scurte care se pun la acoperişul colibei ca să susţină fânul'; 3. 'fiecare din parii băgaţi în amnare la strungă' (MDA).

HOZÁTE. După informatorii noştri, *hozáte*, definit de corespondent „superedificate multe” (Bonţ CJ: CHEST. II 489/345), înseamnă „mai multe lucruri, boarfe” I, „tot ce ai” II, „unelte” IV, „mobila de prin casă” V.

În DA se găseşte din mai multe surse, cu sensul 'lucrurile (hainele) cuivă, spec. unelte, măiestrului, obiecte, lucruri, unelte de casă, calabalâc, bogaj', fără explicaţie etimologică.

Cum a arătat Tamás E, este un împrumut din ung. *hozat*.

HRUBAN. După *hrubă* 'bordei, căsuţă', Vasile Cutcan dă pe *hruban* „om ce locuieşte în hrubă” (Bonţ CJ: CHEST. II 489/345).

În Coman Gl se găseşte *hruban*, urmat de precizarea că Vasile Cutcan „nu dă sensul” [sic!].

Nu figurează în MDA.

E un derivat de la *hrubă*, cu suf. *-an*. Se întâlneşte şi ca nume de familie (vezi Loşonţi SSE 196–197).

HUDUBĂŢ. După ce a definit cuvântul *hudubăţ* „nume de ocară la femei”, Vasile Cutcan a revenit asupra lui (într-un mic spaţiu liber de pe pagina anterioară), glosându-l „femeie mică, groasă” (Bonţ CJ: CHEST. II 489/345).

Paşca Gl reţine *hudubăţ* 'nume de ocară dat femeilor', iar Coman Gl, *hudubăţ* „(D. o femeie) mare şi grasă” [sic!!!].

MDA îl dă (cu varianta *hudubaz* 'femeie voinică, omoaie': Ciuşanu V 167) şi etimologia necunoscută.

Informatorii nu ne-au putut preciza sensul lui *hudubăţ*, dar l-au folosit în formulările: „Eşti cât-on hudubăţ” = eşti greu” III. „On

hudubăț de copil = on copil făcut, solid” IV. „La on copil cam grăsuț îi zice că-i ca on hudubăț” V. „La on copil mic și gras îi zici că îi ca on hudubăț” VI.

HUHĂ „nume de ocară” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e preluat întocmai de Coman Gl. Nu este în DA, MDA.

Informatorii (I–VI) nu cunosc cuvântul (nici ca poreclă).

HUHŪI „vârv de deal, bubă” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) nu e reținut nici de Pașca Gl, nici de Coman Gl.

Se găsește în MDA (din DA ms.) cu sensul ‘deluleț’ și etimologia necunoscută.

Noi l-am înregistrat în Dobrocina SJ cu sensul ‘ridicătură de teren în forma unei clăi’ și l-am considerat derivat, cu suf. *-ui*, de la *huh* ‘vârf’ sau o variantă a lui *gugui* (vezi Loșonți TRFR 79).

ÎMBREJÍ, ÎMBREJITÚRĂ. *Îmbrejitură* ‘casă urâtă’ se găsește în DLR din CHEST. II 49 cu etimologia necunoscută.

Sursa e incomplet menționată.

Cuvântul a fost comunicat din Bonț CJ: „O casă urâtă se numește: cociubă, hrubă [...], mbrejitură [...]” (CHEST. II 49/345).

E derivat, cu suf. *-(i)tură*, de la *a îmbreji* ‘a face un lucru de slabă calitate, de mântuială’, comunicat din aceeași localitate: „Ș-o-mbrejit o casă = când casa e slab făcută, de azi pe mâine” (*ibid.* 32/345), absent nejustificat din MDA.

Verbul este derivat, cu suf. *-i*, de la *îmbreajă*, variantă (vezi Mărgărit CES 136–138) a lui *mreajă*.

ÎNCIOLOCĂ. Forma verbală *a(-și) înciologa* ‘a(-și) înjgheba’ se găsește în următorul răspuns al lui V. Cutcan: „[se zice] «și-o încioloat și el bdată o casă», când casa e făcută cu greu și nu prea bine” (Bonț CJ: CHEST. II 32/345).

Este variantă, necunoscută de dicționare, rezultată prin metateză, a lui *a înciocola* = *a înciocala* ‘a face ceva cu multă trudă și totuși prost, a împreuna, a uni ceva, a recompune un lucru din părțile

componente, a aduna la un loc ceva risipit' (vezi TDRG³, DA, LRg I 92, LRg II 46 etc.), verb derivat de C. Lacea (în DR III 744) „din săs. *Tschachel* ‘zală de lanț’ ”.

Această etimologie a fost preluată de DA și DM (vezi și TDRG³). Ipoteza că am avea de-a face cu un derivat de la *ciocălău* cu prefixul *în-*, existentă în CADE, CDER, DEX^{1,2}, MDA, nu poate fi luată în considerare.

ÎNCRUȘCĂ. DA cunoaște acest verb din citatul „Noaptea lui Sân-Văsiu e noaptea fetelor. Atunci s-arată norocul... Fetele... numără parii în gard, leagă porțile cu tort, încrușcă canuri de lână în calea feciorilor, le aruncă-n praguri”. Redactorii se întreabă dacă sensul verbului este cel de ‘a rupe în bucăți și a presăra pe jos’, completând în paragraful etimologic următoarele: „Dacă sensul dat e cel adevărat, se pare că avem a face cu un verb, derivat cu prefixul *în-*, din sl. (rut.) *kruška* ‘fărâmitură (cf. *krušiti* ‘a sfărâma’, *kruchǔ* ‘fărâma...’).”

Participiul acestui verb, devenit adjectiv, se găsește într-un răspuns din Bonț CJ: „Pe ghem [când se deapănă] se fac vrâste [= vârste] frumoase și încrușcate” (CHEST. III 115/262).

Sensul verbului nu e cel presupus în DA, ci cel de ‘a împlети’ (vezi Mocanu GRA, care reproduce și un citat: „Era harnic ȋiganu. El singur mai știa să încruște oalele de lut cu drod; damigenele și baloanele de oiagă le încrușca tare fain cu nuiiele albe de răt'ită, belite de coajă”).

ÎNSUVEICĂTĂ ‘(despre pânză) țesută cu băteală din fire diferite (cânepă/in și bumbac), cu două suveici’ I, II, IV (Bonț CJ) e derivat, cu prefixul *in-*, din *suveicătă* ‘idem’, cuvânt comunicat din aceeași localitate (vezi CHEST. III 81/262), întâlnit și de noi (la III), cunoscut de DLR.

Însuveicătă nu figurează în dicționare.

JĂPIȚĂ, JAPȚIȚĂ. *JapȚiță* „groapă, spărtură în cale” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e preluat întocmai de Coman Gl. MDA, care îl cunoaște și cu sensul ‘rană adâncă, la oi sau la vite, provocată de mușcătura lupului’, îl lasă cu etimologia necunoscută.

Japțiță este o formă care redă, literalizat, pronunțarea [jápt'iță] și se literarizează *jápiță*.

Cu sensul indicat de corespondent, informatorii nu cunosc cuvântul.

N-ar fi exclus să fie vorba de un sens derivat din cel de ‘bucata de lemn îndoit (încocârjat) sau de fier de deasupra proțapului, formând scobitura în care se prinde jugul’ (< bg. *žabica*: DA).

Atât la Bonț, cât și la Bonțida (satul nostru natal), *jápiță* înseamnă ‘bătă, nuia’, sens cu care se întâlnește și în alte județe ale Transilvaniei: BV (Crihalma BV: LRg II 46, Lisa BV [literalizat *jápchiță*]: LRg I 92), HD (Mihai David, Octavian Marc, *Cuvinte aproape uitate*, Onești, Editura Magic Print, 2015, p. 39) etc.

Cuvântul a fost presupus de Sextil Pușcariu, care, în DA, explică verbul *a jápița* ‘a lovi cu nuiaua pe cineva’ (Crișcior HD) „dintr-un neatestat *japiță*, diminutivul lui *japă*”.

JERTUITÓR, JERUITÓR. *Jeruitór* ‘lemn de împrăștiat focul’ (Bonț CJ: CHEST. II 489/345), formă întâlnită și la informatorii noștri, apare modificată în Pașca Gl în *jertuitor* ‘lemn cu care se împrăștie focul prin cuptor, jinduitor’ și explicată din contaminarea lui *jăruitor* și *jintuitor*. De aici a ajuns în DA, care-o lucrează ca variantă a lui *jăruitor*.

Din DA e reținută, tot ca variantă, în MDA, dicționar în care *jăruitor* e derivat hazardat din „*jar* + *-uitor*” [sic!!!].

JIRÉBIE a fost dat de Vasile Cutcan în forma *jirebdie* „femeie, fată, tortul de cânepă” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345).

Ștefan Pașca Gl și-a dat seama că e vorba de o formă literalizată (în care prin *bd* a fost redată pronunțarea [bd'] < *b*), literarizând-o corect. De asemenea, a sesizat că definiția e incompletă și sensul ‘femeie, fată’ este figurat, dar nu l-a intuit (nici n-avea cum), glosând (greșit) „*jirebie* s. f. (fig.) ‘femeie tânără și vioaie’ ”.

De aici a fost preluat de DA, unde, bineînțeles, nu are alte atestări.

Jirébie este un epitet depreciativ dat unei persoane înalte (frecvent și în graiul satului nostru natal, Bonțida CJ): „îi cât o jirébie = lungă” I, II, „îi înalt, lung, ca o jirebie” IV, „jirébia aia” [*] etc.

JINĂI, JINĂR. *Jinar* „plantă de apă (hinar)” [sic!] (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) a fost reținut în Pașca Gl, unde se adaugă indicația „s. a. [= ambigen]” și semnul întrebării după sens, autorul îndoindu-se de exactitatea cuvântului: „*jinăr*, s. a. ‘o plantă de apă’ (?)”.

De aici a ajuns în DA, unde nu are alte atestări, se menține semnul întrebării, dar se dă diminutivul *jinăreă* ‘nume de buruiiană’ (Borca NT: H XII 286).

Nici DA, nici MDA nu-i precizează etimologia.

Vasile Cutcan a comunicat și forma *jinăi* („*jinaiul* e o plantă de apă ce crește din fundul apei până la afunzime de 3–4 m”: CHEST. III 22/262), singura întâlnită la informatorii I–IV din Bonț și la [*] din Sântioana CJ. „*Jinaiul* e în tău [= lac], pe margini. De tălăleai [= nimereai] în *jinai*, nu puteai înota. Se învârtea pe lângă mână sau picior” I (Bonț). „*Jinaiul* îi lung, cu ace pe dosul frunzei care se leagă de mână. Dacă sai în el, trebuie să fii bărbat ca să scapi de acolo” [*] (Sântioana).

În alte sate apropiate de Bonț (Cesari, Ghiolt, Năsal, Sântejude-Vale etc.) am întâlnit doar varianta *jinăr* [jînăr, jînărî] (pl. *jinări*), despre care ni s-a spus că e o „plantă de apă. Are ramuri de tulpini; la suprafață are multe frunze cu țepi” III (Țaga), „te zgârie” IV (Ghiolt), „tă [= tot] s-acăță năvodul în *jinarii* aia dacă nu se cosesc. Înainte [de 1989] se cosea cu barca [= din barcă] *jinarii* aia și se lăsa la fund să putrezească” III (Sântejude).

Cunoscând aceste caracteristici ale plantei, pentru a o identifica, m-am adresat domnului prof. univ. dr. Vasile Cristea, eminent botanist, cu cercetări în zona respectivă, care ne-a informat a doua zi că e vorba de ‘broscariță’ (*Potamogeton natans*).

Jinăr (*jinăi*) provine din magh. *hínár* ‘idem’.

JORDĂ „fată înaltă” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e reținut de Coman Gl. Nu e cunoscut de dicționar.

Avem a face cu un epitet depreciativ dat unei persoane (mai ales fete, femei) înalte, epitet familiar și nouă (din satul natal), necunoscut de dicționar, *jórdă* [= *joardă*] însemnând ‘nuia sau prăjină lungă și subțire’.

Cf. sinonimul *păleăță* ‘epitet dat unui om foarte înalt [...] sau unui om slab, gălbejit’, provenit de la *păleăță* ‘par, prăjină (lungă și subțire) sau nuia, cu întrebuințări diverse’ (DLR).

LĂDOIĂȘ (literalizat *lădoieș*) este un diminutiv, necunoscut de DLR, comunicat din Bonț CJ: „Se svântură, adică se sloboade (sămânța de cânepă) în covată sau pe cenușere ori în lădoieș” (CHEST. III 9/262).

E un derivat (familiar și nouă din graiul satului natal, Bonțida), cu suf. *-aș*, de la *lădói*.

LĂPAST „noroi afund” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e preluat de Pașca Gl, unde definiția cuvântului e completată cu „mocirlă pe marginea râului”.

DA reproduce definiția din Pașca Gl și compară cuvântul cu magh. *lápa* ‘mocirlă’ și cu verbul *a se lăpiți* ‘a se lăți’. MDA nu-l înregistrează, iar DLR, care are și alte atestări, îl explică greșit „din magh. *lápós*”.

Cum a arătat Tamás E, provine din magh. *lapaszt*, **lapászt*, acuzativul lui *lapasz*, **lapász*.

LÉURĂ „femeie depravată” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e reținut de Pașca Gl și, de aici, de DA, care-l lasă cu etimologia necunoscută.

DLR, care are încă două atestări (din KLEIN și BUDAI-DELEANU, LEX.), îl compară cu *fléură*.

Precizăm că Vasile Cutcan a semnalat și *fleură* „femeie flecăreață” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345), care n-a fost reținut de Pașca Gl sau Coman Gl.

Este foarte probabil ca *léură* să fie o variantă a lui *fléură*.

Într-adevăr, în Bonț se întâlnesc ambele forme: *léură* „o femeie care duce vorbă di la una la alta” V și *fléură* „[persoană] care voro-vește numai fleacuri, gură rea” I.

LIBĂRUȘ „citație la judecătorie” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e preluat de Pașca Gl și, de aici, de DA, unde este cunoscut și cu sensul ‘caiet, cârtică în care se înseamnă socoteli, dări’. În privința

originii, se precizează că e vorba de un „ungurism rar și învechit în Transilv.”, „termen primit din cancelariile ungurești (la origine: lat. *liber* ‘carte’, cf. lat. *libellus actionalis*”.

Aceeași explicație, adică din ung. *libellus*, *libelus* ‘idem’ < lat. *libellus*, o are *libelûș* (*libruș*, *libăruș*, *liboruș*, *liburuș*) ‘idem’ și în Tamás E.

În MDA se indică just că e un împrumut din maghiară. DLR, după ce îl explică (evident greșind) drept neologism latin („din lat. *libellus*”), îl compară cu magh. *libellus*.

LIBIRȚ, LIBRĂ. Cuvintele *libirț* „fată, pasăre” și *libră* „fată isteată” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) apar în Pașca Gl și în Coman Gl mutilate atât din punct de vedere formal, cât și semantic: „*libirță* ‘fată tânără’ ” (Pașca Gl), respectiv „*libirt* (și *libră*) ‘pasăre de noapte; (fig.) fată’ ” [sic!!!] (Coman Gl).

Libirț și *libră* ‘pasăre de noapte’ sunt reținute de Băcescu *Păs.* 108 cu precizările „= neid. [= neidentificate]” și „(desigur *Vanellus*), v. *Nagâț*”.

Autorii DLR-ului n-au înțeles că în formularea lui Băcescu („*Libirț* și *Libră* (Someș, C o m = neid., ‘pasăre de noapte’ (desigur *Vanellus*), v. *Nagâț*” este vorba de o singură pasăre (de *nagâț*), și redactează *libră*² cu sensurile: 1. ‘(prin Trans.) *nagâț*¹ (1) (*Vanellus vanellus*). Cf. Băcescu *Păs.* 108; 2. ‘(regional) nume dat unei păsări de noapte’ (Bonț – Gherla), Coman Gl.

Pentru etimologie, compară inexistentul cuvânt cu magh. *liba*.

De la informatori n-am obținut date care să ne permită să înțelegem la ce s-a gândit V. Cutcan dând *libirț* „fată”. E vorba, desigur, de un epitet dat unei fete, dar de un epitet definit incomplet (prin lipsa determinantului lămuritor după substantivul *fată*), care n-ar trebui să figureze în dicționare.

În concluzie, se vor elimina din DLR articolul *libră*² și sensul II de la *libuț*, iar de la *libră*³ (care va deveni astfel *libră*²), sensul 1. «‘fată’. Cf. Coman Gl» se va înlocui cu «‘fată isteată’ (com. V. Cutcan, Bonț)».

LIMBOVÍ. Forma *a se limbovi*, comunicată din Bonț („Lăsați-le să se limbovească (să facă ce le place)”: CHEST. III 102/262), este o variantă, necunoscută de DLR, a lui *a se libovi* ‘(învechit și popular) a se veseli, a se distra, a se desfăta; a petrece, a chefui’.

LODBĂ ‘bârnă, scândură groasă’ (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) devine (din cauza neatenției la fișare, deși litera *d* e clar făcută) în Coman Gl *loabă*, formă preluată de MDA, DLR și lucrată ca variantă a lui *lódbă*. Se va elimina din dicționarele viitoare.

LOHĂÍ ‘a merge alene’ (*lohăiește* „merge alene”: Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e reținut în Coman Gl și de aici în DLR, unde nu are alte atestări și e lăsat cu etimologia necunoscută.

Informatorii (II–VI) nu-l cunosc.

Cf. ung. *lóg*, care are și sensurile ‘(fig., fam., de obicei peior.) a umbla fără rost (neglijându-și obligațiile)’, ‘a hoinări, a umbla haimana, a bate drumurile, a vagabonda’ (vezi DMR). Substituirea lui *g* cu *h* (sub influența ucraineană) este cunoscută în nord-estul Transilvaniei (și nu numai).

LÍPĂ. *Lipe* (pl.) a fost comunicat de Vasile Cutcan cu sensul ‘leațuri pentru gard sau care se băteau pe pereții caselor de lemn să țină tencuiala, lutul’ (vezi CHEST. II 266, 369, 489/345).

Cu sensul de ‘leațuri la gard’ a fost reținut de Coman Gl.

DLR, care cunoaște cuvântul (cu sg. *lípă*) și din Someș-Guruslău SJ, îl lasă cu etimologia necunoscută.

Este un împrumut din ung. *lép*³, care are sensul învechit de ‘vergea unsă cu clei [*lépvessző*]’ (DMR).

Semnalăm și pl. *lípuri* ‘lețurile care se bat pe pereții casei de lemn ca să se prindă tencuiala, lutul’ notat de colegul Viorel Bidian în Zam HD (*bat lípuri* ‘cercuiesc’: ALRR–Trans. III h. 301/371).

LOPIȘCĂ. Definiția „răzătoare de sapă, lopătică de curățit” dată de corespondent (vezi CHEST. II 489/345) apare în Pașca Gl modificată în „unealtă cu care se rade sapa”. Nerezultând din această for-

mulare cam cum este unealta, în DLR a fost definită greșit ‘otic (1), lopată (II 6), lopătea (II 5)’.

Lopîșca se face dintr-o despicătură (subțiată) de lemn sau de scândură. Are formă dreptunghiulară (cca 5 cm/4 cm), cu coadă (cca 6 cm). Pe durata săpatului, unii săteni o țineau legată cu o sfoară de brâu, să nu o piardă.

LOPIȘTĂU, LOPIȘTOANE „picioare, mâhuri mari” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) este preluat de Pașca Gl și, de aici, de DLR, care nu are alte atestări și îl explică din „*lopiște* [= pl. lui *lopscă*] + suf. -*oaie*” [sic!!!].

Definiția este exactă, însă forma cuvântului este *lopiștăuă* I–IV (sg. *lopiștău* II, III) „picioare sau mâhuri mari” I. „Are *lopiștăuă* mari” IV.

LUTOS „om trândav, greoi [corect: (despre un om) trândav, greoi]” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) e reținut în Coman Gl definit ‘trândav, greoi, nătăvălos’.

Sensul lipsește din DLR.

MAMIȚOI ‘om mare, mățăhală, namilă’ III (Bonț) este un derivat, necunoscut de DLR, de la *mămiță* ‘idem’, întâlnit la același informator.

MARCALIȘ „alegeri la parlament” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) apare în forma corectă (dar glosată ‘alegere de deputat’) în Pașca Gl și în forma greșită *maracliš* („se zice d. alegerile din Parlament”), în Coman Gl.

În DLR, unde *marcaliș* are și alte atestări, *maracliš* este dată (după SCL, 1958, 97, unde este preluată din Coman Gl) ca variantă, precedată însă de mențiunea „suspectă” („suspect” în loc de „suspectă” este o evidentă greșeală). În MDA, mențiunea este schimbată în „sens suspect” („sst”) [!].

În privința etimologiei, dacă în DLR se arată bine că avem a face cu un neologism latin pătruns în română prin maghiară („Din lat. *marcalis* (prin filieră maghiară)”, în MDA este explicat greșit drept element moștenit din latină („E: lat. *marcalis*”).

MÂNGĂLÍ. Verbul *a mângăli* ‘(reg., complementul indică rufe) a călca sau a freca cu mângălăul’ este folosit la Bonț și cu sensul figurat ‘a bate (pe cineva)’ („L-am mângălit io, i-am dat bine, i-am tras o bătută bună”) I, necunoscut de DLR.

MÂRNĂILĂ, MÂRNOAGĂ. *Mârânăilă* „copil ce tot plânge” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) n-a fost reținut nici în Pașca Gl, nici în Coman Gl. Nu figurează nici în DLR.

Cuvântul trebuie definit ‘epitet depreciativ dat unui copil ce plânge mereu’. E un derivat, cu suf. *-ilă*, de la *a mârânăi*, formă verbală cunoscută de DLR după o comunicare din Alba Iulia. Precizăm că la informatorii din Bonț am întâlnit doar forma *a mornăi* II, IV, V.

Mârnoagă „femeie ce plânge ori de ce” (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) este reținut de Pașca Gl, care modifică definiția cuvântului în ‘femeie plângoace, sentimentală’, iar de aici, de CADE, care arată că este un derivat de la *a mârânăi*. Surprinzător, în DLR și MDA are mențiunea „etimologia necunoscută”.

Din moment ce *mârânăilă* e derivat de la *a mârânăi*, și *mârnoagă*, comunicat din aceeași localitate, e derivat tot de la *a mârânăi*.

După părerea noastră, *a mârânăi* și *a mârânăi* nu sunt variante ale lui *a mârâi*, cum dă CADE, nici ale lui *a mormăi*, cum dă DLR, ci au rezultat din contaminarea lui *a mornăi* (< *a mormăi*) cu *a mârâi*/*a mârâi*, aceste cuvinte bine atestate în Transilvania și cu sensul ‘(despre copii) a scânci, a plânge’ (vezi DLR).

MELIN ‘mălin, liliac’ (Bonț CJ: CHEST. II 489/345) nu a fost reținut nici de Pașca Gl, nici de Coman Gl. Nu figurează nici în DLR.

E o variantă, existentă și în satul nostru natal (Bonțida CJ), a lui *mălin*.

MELIȚĂTOÁRE ‘persoană care meliță’ (Bonț CJ: CHEST. III 29/262) se folosește încă de persoanele mai în vârstă. L-am notat de la II, III. DLR îl cunoaște doar din DDRF.

MÂNTOCÁ, MONTOCÁ, MOTOCÍ, MOTOCÁ. Pe lângă forma *a (se) motoci* ‘a (se) strivi, a (se) terciui’ („*motocește* = unele poame se motocesc, se fac moi”: CHEST. II 489/345), formă întâl-

nită și la I, II, semnalată și de noi, din Bonțida CJ (vezi Loșonți GB 68), la Bonț am întâlnit și variantele *a (se) mântoca* ([prunele] le mântoci ori cu mâna, ori cu presa” IV), *a (se) montoca* („le montoci = le zdrobești” III) necunoscute de DLR.

Tot cu acest sens se folosește și *a (se) motoca* (vezi Mocanu GRA).

ABREVIERI

adj. = adjectiv	nr. = număr
alb. = albanez	p. = pagină
Bucov. = Bucovina	peior. = peiorativ
cf. = (lat.) confer ‘compară’	p. e x t. = prin extensiune
fam. = familiar	pl. = plural
fem. = feminin	s.v. = (lat.) sub voce ‘sub cuvântul’
fig. = figurat	sb. = sârb
folc. = folclor	sl. = slav
h = hartă, hărți	Trans. = Transilvania
ibid. = ibidem	ung. = unguresc
magh. = maghiar(ă)	v. = vezi
ms. = manuscris	vol. = volum

SIMBOLURILE PENTRU JUDEȚE

BH = Bihor	MM = Maramureș
BV = Brașov	NT = Neamț
CJ = Cluj	SB = Sibiu
CS = Caraș-Severin	SJ = Sălaj

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

ALRR–Trans. = Material inedit adunat pentru *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*.

ALRR–Trans. III = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, vol. III, de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți. Colaborator: Rozalia Groza, București, Editura Academiei Române, 2002.

Băcescu *Păs.* = Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura și viața poporului român*, [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, [1961].

- Carabulea *Interfixul* = Elena Carabulea, *Interfixul [vocală +] -I-* în derivarea non-verbală din limba română, în *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, VI, București, Editura Academiei Române, 1972, p. 115–135.
- CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-Aurel Candrea, ... București, Editura Cartea Românească, [1931].
- CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I. O., 2001.
- CHEST. II = Răspunsuri la *Chestionarul II. Casa*, Sibiu, 1926 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității).
- CHEST. III = Răspunsuri la *Chestionarul III. Firul*, Cluj, 1929 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității).
- CHEST. IV = Răspunsuri la *Chestionarul IV. Nume de loc și nume de persoană*, Cluj, 1930 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității. În unele localități, pe lângă răspunsurile la întrebările chestionarului, s-au comunicat, de obicei la sfârșit, ca adaos, și alte cuvinte. În cazul unui asemenea cuvânt, în locul numărului întrebării se dă abrevierea Ad. [= Adaos]).
- Ciașanu V. = G. F. Ciașanu, G. Fira și C. M. Popescu, *Culegere de folclor din jud. Vâlcea și împrejurimi, cu un glosar*, București, Cultura Națională, 1928.
- Coman Gl = Petre Coman, *Glosar dialectal*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1939 (Academia Română. Memoriile Secțiunii literare. Serie III. Tomul IX. Mem. 5).
- Copcea DR = Florian Copcea, *Dicționar de regionalisme*, Craiova, Editura Grafic, 2018.
- CSP V = „Caietele Sextil Pușcariu” V *Actele Conferinței Internaționale „Zilele Sextil Pușcariu”*. Ediția a V-a, Cluj-Napoca, 9–10 septembrie 2021, Cluj-Napoca, Scriptor–Argonaut, 2021.
- DA = *Dicționarul limbii române* [publicat de Academia Română, sub redacția lui Sextil Pușcariu], București, 1913–1949.
- DDRF = Frédéric Damé, *Nouveau dictionnaire roumain-français*, Bucarest, Imprimerie de l'État, tome I, 1893, tome II, 1894.
- DEX^{1,2} = *Dicționarul explicativ al limbii române*, [București], Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975; ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă [publicat de Academia Română], tomul VI [M], București, 1965 și urm.
- DM = *Dicționarul limbii române moderne*, [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958.
- DMR = *Dicționar maghiar-român*, volumul I, **A–J**, București, Editura Academiei Române, 2010; volumul II, **K–ZS**, București, Editura Academiei Române, 2011.
- DR = „Dacoromania”. Buletinul Muzeului Limbei Române, condus de Sextil Pușcariu, Cluj, I, 1920–1921 și urm.

- H I–XVIII = Răspunsuri la *Chestionarul lingvistic* al lui B. P. Hasdeu (manuscris legat în 18 volume. Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă, localitatea anchetată.).
- Jompan, Mihuş GM = Aurelia Jompan, Dumitru Jompan, Liliana Mihuş, Firut Mihuş, *Glosar de cuvinte şi expresii dialectale din Comuna Marga, judeţul Caraş-Severin*, I, Caransebeş, Editura Dalami, 2016.
- Loşonţi CIE = Dumitru Loşonţi, *Certitudini şi ipoteze etimologice*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007.
- Loşonţi GB = Dumitru Loşonţi, *Graiul din Bonţida*, lucrare de licenţă, Cluj, 1965.
- Loşonţi SSE = Dumitru Loşonţi, *Soluţii şi sugestii etimologice*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001.
- Loşonţi TRFR = Dumitru Loşonţi, *Toponime româneşti care descriu forme de relief*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2000.
- Lrg I, II = *Lexic regional*, I, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960; II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.
- Mărgărit CES = Iulia Mărgărit, *Comentarii etimologice şi semantice*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007.
- MDA = *Micul dicţionar academic*, I–IV, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2001–2003.
- Mocanu GRA = Augustin Mocanu, *Glosar regional din Ardeal*, Slobozia, Editura Star Tipp, 2015.
- NALR–Criş. = *Noul Atlas lingvistic român. Crişana*, de Ionel Stan, Dorin Urişescu, I, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1996; II, Bucureşti–Cluj-Napoca, Editura Academiei Române–Editura Clusium, 2003; III, de Dorin Urişescu (coordonator), Ionel Stan şi Gabriela Violeta Adam, Lăcrămioara Oprea, Veronica Ana Vlasin, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011; IV, de Dorin Urişescu (coordonator), Ionel Stan şi Veronica Ana Vlasin, Gabriela Violeta Adam, Lăcrămioara Oprea, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2017.
- Paşca GI = Ştefan Paşca, *Glosar dialectal alcătuit după material lexical cules de corespondenţi din diferite regiuni*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1928 (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria III. Tom. IV. Mem. 3).
- Prahase GBN = Mircea Prahase, *Glosar regional (judeţul Bistriţa-Năsăud)*, Complexul Muzeal Bistriţa-Năsăud, Napoca Star, 2008.
- SCL = „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, I, 1950 şi urm.
- Tamás E = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.
- TDRG^{1,3} = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, [Band I–III], Bukarest, Staatsdruckerei, 1903–1924; 3., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, Bukarest, Band I **A–C**, Band II **D–O**, Band III **P–Z**, Cluj-Napoca, Clusium, 2000–2005.
- Teaha CN = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru*, [Bucureşti], Editura Academiei Republicii Populare Române, [1961].

Todoran GV = Romulus Todoran, *Material dialectal*. II. *Graiul din Vâlcele (raionul Turda)*, în *Materiale și cercetări dialectale*, I. [București], Editura Academiei Române, 1960, p. 31–126.

Viciu GI = Alexiu Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*. Adunate și explicate de..., București, Inst. de arte grafice „Carol Göbl”, 1906 (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II. Tom. XXIX. Memoriile Secțiunii literare).

VASILE CUTCAN, CORRESPONDENT
OF THE ROMANIAN LANGUAGE MUSEUM.
THE STORY OF A GLOSSARY
(II)
(Abstract)

In the present study, following the one published in the previous volume, the autor approaches the situation of some terms communicated by teacher Vasile Cutcan in some of the answers to Questionnaires of the Romanian Language Museum and presents the forms in which they were mentioned in Pașca GI and Coman GI and also the way in which these terms were edited and etimologically solved in DLR and MDA.

Having some personal surveys in Bonț as basis, the author corrects and expresses his opinion on forms, meanings and origins of some of these words.

CUVINTE-CHEIE: *Bonț, Coman GI, Pașca GI, etimologie, cuvinte dialectale, dicționare, glosare regionale, variante lexicale, derivate.*

KEYWORDS: *Bonț, Coman GI, Pașca GI, etymology, dialect words, dictionaries, regional glossaries, lexical variants, derivatives.*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu” al Academiei Române
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21*